

DAN GH. TEODOR, *Descoperiri arheologice și numismatice la est de Carpați în secolele V–XI d. Hr. (Contribuții la continuitatea daco-romană și veche românească)*, Muzeul Național de Istorie a României, București, 1997, 190 p., 6 hărți

După anii '50, în țara noastră a fost înființată „Comisia pentru studiul formării poporului și a limbii române”, condusă de un reputat specialist – regretatul arheolog și profesor universitar I. Nestor. Deși servită cu puține resurse, atât timp cât a funcționat această comisie a produs rezultate notabile, atât prin șantierele arheologice realizate și cercetările de suprafață, cât și prin faptul că s-a alcătuit o școală de arheologie în care s-au format numeroși cercetători, dintre care unii își desfășoară activitatea până în prezent. Unul din specialiștii cei mai asidui, care sa format în cadrul acestei comisii este și reputatul arheolog prof. univ. dr. Dan Gh. Teodor. Cunoscut pentru rezultatele deosebite dobândite în cei peste 40 de ani de muncă în cercetarea arheologică, timp în care a efectuat numeroase săpături și cercetări în teren și a publicat foarte multe lucrări privitoare la intervalul secolelor V–XI d. Hr., referitoare la teritoriul dintre Carpați și Nistru, Dan Gh. Teodor ne oferă acum o nouă monografie consacrată perioadei în care s-a format poporul român, editată în bune condiții de către Muzeul de Istorie Națională din București. Abordând realitățile istorico-arheologice de la răsărit de Carpați, autorul își restructurează lucrarea în mai multe capitole; în primul, introducerea, este realizat un scurt istoric al cercetărilor anterioare din perioada avută în vedere, cu rezultatele obținute, prezentându-se și metodele privitoare la modul în care a înțeles să întocmească această monografie. Preocupat să fructifice datele referitoare la stațiunile arheologice cunoscute în Moldova până la Prut din intervalul secolelor V–XI d. Hr., autorul a precedat corpusul descoperirilor de un studiu ce constituie substanța celui de la al doilea capitol consacrat evoluției societății autohtone la est de Carpați. Parcurgând această parte a lucrării, constatăm că în zona studiată au fost înregistrate 1020 obiective arheologice (așezări, necropole, tezaure, descoperiri izolate de morminte și monete) grupate cronologic, atât în studiul introductiv, cât și în hărțile aflate la sfârșitul

volumului. Astfel, Dan Gh. Teodor distinge o primă etapă, cuprinsă între secolele V–VI, în care, pe teritoriul Moldovei, evoluează cultura Costișa – Botoșana – Hansca de esență romanică, înrudită în Transilvania cu aceea de tip Bratei – Biharea – Țaga, și în Muntenia, cu cultura Cireșanu – Ipotești. Sunt apoi prezentate sintetic așezările culturii Costișa – Botoșana – Hansca, făcându-se referiri la tipul de locuințe grupate în cuiburi și la inventarul acestora care constă în ceramică, unelte, arme și podoabe, ce constituie dovada existenței populației romanice în Moldova, în perioada dintre prăbușirea dominației hunice și momentul pătrunderii slavilor către mijlocul secolului al șaselea după Hristos. A doua etapă, ce include intervalul cronologic de la mijlocul secolului al VI-lea și prima jumătate a secolului al VII-lea este reprezentată de cultura Suceava Șipot– Botoșana, a cărei cunoaștere a făcut posibilă definirea culturii materiale a populației autohtone și a celei alogene, reprezentată de slavi. Sunt descrise succint așezările, locuințele dispuse în șiruri sau grupate câte cinci-șase, de tipul celor adâncite în sol ori de suprafață, cu instalațiile gospodărești specifice și inventarul ceramic, uneltele, armele și podoabele. Pe baza rezultatelor cercetărilor arheologice sunt semnalate și piesele de cult, dintre care unele trădează intensele legături cu lumea romano-bizantină. Din acest interval cronologic sunt înregistrate cruciulițele de bronz ori de plumb, sau piesele cu însemne și decoruri creștine. În privința necropolelor și a mormintelor descoperite izolat, se constată practica biritualismului, în această etapă neputându-se observa generalizarea ritualului creștin în privința înmormântărilor. Printre vestigiile identificate pe teritoriul Moldovei, din intervalul secolelor VI–VII, se disting și cele de tip Korceak și Penkovka, care se concentrează în zona vadurilor Prutului și Siretului, indicând astfel direcția de pătrundere la vest de Nistru a populațiilor alogene, cum ar fi slavii și cutrigurii. În continuare, autorul distinge a treia etapă cuprinsă în

intervalul de la mijlocul secolului al VII-lea și prima jumătate a secolului al VIII-lea inclusiv, documentată prin așezări și descoperiri monetare. Cultura materială din această perioadă, denumită de tip Lozna, se caracterizează printr-un număr mai mic de descoperiri, probabil ca urmare a pătrunderii protobulgarilor. După ce, în mare, este prezentat tipul de așezare cu locuințe adâncite în sol, grupate pe criterii familiale, sunt trecute în revistă ceramica, uneltele, atelierile de prelucrare a minereului de fier, podoabele și obiectele de cult. Elementele de cultură materială și viață spirituală, după cum s-a putut observa din analiza materialului arheologic, le continuau pe cele din etapa anterioară și vor fi transmise epocii următoare (secolele VIII-IX), când se va dezvolta o nouă cultură, numită Suceava – Drumul național, documentată pe baza săpăturilor din așezări și mai puțin din necropole al căror inventar de descoperiri este caracterizat în mod succint.

În perioada următoare, ce include a doua jumătate a secolului al IX-lea și prima jumătate a secolului al X-lea, cunoscută prin săpături arheologice și cercetări de suprafață, s-au putut stabili particularitățile culturii materiale de la răsărit de Carpați, cu specificul așezărilor, locuințelor și a inventarului, ce se încadrează în marele complex cultural de tip Dridu. Această din urmă cultură ilustrează evoluția populației vechi românești chiar în condițiile existenței unei relative instabilități generate de apariția, în acest interval de timp, a ungarilor, pecenegilor, sinzilor. Ca urmare a presiunii exercitate de către aceste neamuri migratoare, populația românească va construi cetăți cu șanțuri, valuri de pământ și palisade, dintre care tipică este fortificația de la Fundu Herței, care a beneficiat de ample săpături și o valoroasă monografie. Prezentând succint trăsăturile așezărilor și necropolelor, D. Gh. Teodor observă creșterea densității acestora, bogăția și varietatea inventarului constituind mărturii de cultură materială asupra progresului de feudalizare care acum se consolidează în mod substanțial. Totodată, circulația monetară, mărfurile și obiectele de cult dovedesc intensificarea legăturilor comerciale cu bizanțul. Deși grevată de o serie de neajunsuri, cercetarea arheologică românească din ultima jumătate de veac a reușit să documenteze la răsărit de Carpați existența populației autohtone, astfel încât la sfârșitul secolului al XI-lea putem vorbi de finalizarea procesului de formare a limbii și a poporului român. În încheierea acestui capitol, autorul, analizând, pe baza descoperirilor arheologice,

evoluția populației autohtone și intruziunile alogene sub raport demografic, stabilește că în intervalul de timp reprezentat de secolele X-XI se înregistrează și la noi, ca și în alte regiuni ale Europei, o adevărată explozie demografică. Totodată, urmărind evoluția așezărilor rurale, constată existența unei continuități relativ mobile a populației autohtone, datorită pendulării comunităților sătești, impusă de necesitatea obținerii unor noi terenuri pentru agricultură. De asemenea, cercetările arheologice de amploare întreprinse în așezări au permis identificarea locuințelor grupate în șiruri ori cuiburi, pe criterii familiale, în „cete de neam”, specifice structurii interne a obștii sătești și care ulferior va evolua astfel încât vor apărea pătri sociale distincte, determinând apariția unor puternice uniuni de obști cu rol esențial în procesul de feudalizare a societății vechi românești de la est de Carpați. Prezentând descoperirile monetare și legăturile cu Bizanțul, autorul încheie acest capitol concluzionând că tipul de așezare, ocupațiile, uneltele, ceramica, circulația monetară, ritul creștin, atestate prin obiecte și practici funerare, constituie mărturia unei civilizații unitare similară cu cea cunoscută și în restul ariei de formare a poporului român. Cercetările arheologice din Moldova, la care și-a adus o contribuție însemnată și autorul acestei cărți, a permis stabilirea caracterului romanic al civilizației vechi românești și a continuității neîntrerupte a creatorilor ei.

Capitolul al treilea cuprinde catalogul descoperirilor în care sunt incluse 776 de obiective arheologice cu unul sau mai multe puncte unde au fost identificate vestigii din perioada secolelor V-XI d. Hr. La fiecare obiectiv este indicată sursa de informație bibliografică și locul unde se află materialul arheologic descoperit. În continuarea corpusului urmează rezumatul în limba franceză și un număr de șase hărți pe care sunt cartate stațiunile arheologice, departajate în conformitate cu noile descoperiri arheologice și contribuții bibliografice. Cartea lui Dan Gh. Teodor a apărut într-un moment propice, ea putându-se constitui ca un izvor prețios și absolut necesar pentru tratatul de istorie a României ce este în curs de redactare. Inițiativa Muzeului Național de Istorie a României s-a dovedit și de data aceasta salutară, monografia d-lui Dan Gh. Teodor alăturându-se altor valoroase publicații tipărite prin grija acestei prestigioase instituții de cultură.

CONSTANTIN ICONOMU